

Prioritization of the Effective Teaching Parameters; Comparing the Viewpoints of Students and Teachers of Sabzevar University of Medical Sciences

ARTICLE INFO

Article Type

Descriptive Study

Authors

Tofoghiyan T.* MSc,
Monadi H.¹ MSc,
Nasrollahi S.² BSc,
Rakhshani M.H.³ PhD

How to cite this article

Tofoghiyan T, Monadi H, Nasrollahi S, Rakhshani M.H. Prioritization of the Effective Teaching Parameters; Comparing the Viewpoints of Students and Teachers of Sabzevar University of Medical Sciences. *Education Strategies in Medical Sciences*. 2015;8(1):1-6.

*Nursing Department, Nursing & Midwifery Faculty, Sabzevar University of Medical Sciences, Sabzevar, Iran

¹Nursing Department, Nursing & Midwifery Faculty, Sabzevar University of Medical Sciences, Sabzevar, Iran

²Sabzevar University of Medical Sciences Research Center, Sabzevar, Iran

³Statistics Department, Health Faculty, Sabzevar University of Medical Sciences, Sabzevar, Iran

Correspondence

Address: Nursing Department, Nursing & Midwifery Faculty, Sabzevar University of Medical Sciences, Near the Road Police, Sabzevar, Iran

Phone: +98 5714446070

Fax: +98 5144445648

tofighiyan260@gmail.com

Article History

Received: February 26, 2014

Accepted: September 8, 2014

ePublished: March 15, 2015

ABSTRACT

Aims To determine the effective teaching factors managers, colleagues, teachers' self-assessment and students' opinions can be used. The purpose of this study was to compare and prioritizing the effective teaching indicators from teachers and students' view point.

Instrument & Methods In this cross-sectional study, 60 faculty members and 385 students from Nursing, Midwifery, Health and Paramedical, and Medical Sciences Schools of Sabzevar University of Medical Sciences were entered in the study using simple random sampling in 2012-13. Data gathered by bipartite questionnaire containing demographic and prioritizing the most important indicators of effective teaching in four areas of scholarship, teaching methods, the power of communication and personality. Data were collected by SPSS 15 software using descriptive and inferential statistics (Chi-square test).

Findings From teachers and students' view point scholarship in the area of science and technology features, clear transmission of the content in teaching method, justice in evaluating in the area of relationship power and clear and simple expression in the area of personality traits had the highest priority. In the characteristics of knowledge ($p=0.0004$), teaching design ($p=0.0001$), easy access to the teacher ($p=0.003$), generating motivation ($p=0.0001$) and re-explanation of the content ($p=0.003$) there was no significant difference between teachers and students.

Conclusion From the viewpoint of teachers and students, knowledge characteristics, clear transferring of the contents, justice in evaluating, clear and simple explanation have the highest priority to the of effective teaching aspects. Comparing the priorities in each areas, there are some differences among students and teachers' view point.

Keywords Teaching; Students; Education; Faculty

CITATION LINKS

[1] Methods of educational measurement and evaluation [2] Effective teaching [3] Evaluation of theory teaching form students point of view in Babol Medical University [4] Teaching and educational skills [5] Teacher's effective teaching criteria as viewed by the students of Kerman University of Medical Sciences [6] Effective teaching approach based on teaching evaluations by students Medical [7] Nurses' opinion towards barriers and facilitators of clinical utilization of research results in Abadan and Khorramshahr hospitals [8] Effective Teaching in Higher Education [9] Handbook of university teaching [10] Evaluation criteria for effective teaching viewpoint of students Islamic azad university of khurasgan [11] Methods of educational measurement and evaluation [12] Comparing characteristics of effective teaching from teachers' and students' point of view, Guilan University of Medical Sciences [13] Characteristics of effective teachers: A descriptive study of the perceptions of faculty and deaf college students [14] Faculty and student perceptions of effective clinical teachers: an extension study [15] Complying effective criterion: Characteristics of effective teaching as viewed by Iran University of Medical Sciences and health services basic sciences centers' students and staffs [16] Evaluation process in viewpoints of academic staff and students in Shahrekord University of Medical Sciences [17] The principles and practice of nurse education [18] The view of faculties and medical students about evaluation of faculty teaching experiences [19] Influence of tutors subject matter expertise on student effort and achievement in problem-based learning [20] Effective teaching: an approach based on evaluation of instruction by students [21] Study of characteristics of good teacher from the viewpoint of Kurdistan University of Medical Science [22] Meeting the learning needs of clinical nurse teacher: A pilot program

اولویت‌بندی شاخص‌های تدریس اثربخش؛ مقایسه دیدگاه دانشجویان و اساتید دانشگاه علوم پزشکی سبزوار

طاهره توفیقیان* MSc

گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، سبزوار، ایران

حدیثه منادی MSc

گروه پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، سبزوار، ایران

سمیه نصرالهی BSc

مرکز مطالعات دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، سبزوار، ایران

محمدحسین رخشانی PhD

گروه آمار، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، سبزوار، ایران

چکیده

اهداف: برای تعیین شاخص‌های تدریس اثربخش می‌توان از مدیران، همکاران، خودارزیابی اساتید و دانشجویان نظرخواهی نمود. هدف از تحقیق حاضر، اولویت‌بندی و مقایسه شاخص‌های تدریس اثربخش از دیدگاه اساتید و دانشجویان بود.

ابزار و روش‌ها: در این مطالعه توصیفی - مقطعی، ۶۰ نفر از اعضای هیات علمی به‌روش سرشماری و ۳۸۵ نفر از دانشجویان دانشکده‌های پرستاری، مامایی، بهداشت، پیراپزشکی و پزشکی دانشگاه علوم پزشکی سبزوار در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ به‌روش تصادفی ساده وارد مطالعه شدند. ابزار سنجش، پرسش‌نامه‌ای دوبخشی شامل خصوصیات فردی و اولویت‌بندی مهم‌ترین شاخص‌های تدریس اثربخش در چهار جنبه دانش‌پژوهی، روش تدریس، قدرت ایجاد ارتباط و شخصیت فردی بود. داده‌ها توسط نرم‌افزار SPSS 15 و با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون مجذور کای) مورد تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: از نظر اساتید و دانشجویان، در حیطه دانش‌پژوهی ویژگی علم و دانش، در حیطه روش تدریس ویژگی انتقال واضح مطالب، در حیطه قدرت ارتباط ویژگی عدالت در ارزش‌یابی و در حیطه شخصیت فردی ویژگی بیان شیوا و ساده، بیشترین اولویت را داشتند. در ویژگی‌های علم و دانش ($p=0/0004$)، طراحی تدریس ($p=0/0001$)، دسترسی آسان به استاد ($p=0/0003$)، ایجاد انگیزه ($p=0/0001$) و توضیح مجدد مطالب ($p=0/0003$)، بین نظر اساتید و دانشجویان اختلاف معنی‌داری وجود داشت.

نتیجه‌گیری: از دیدگاه اساتید و دانشجویان، ویژگی‌های علم و دانش، انتقال واضح مطالب، عدالت در ارزش‌یابی و بیان شیوا و ساده، بیشترین اولویت را در بررسی جنبه‌های شاخص تدریس اثربخش دارند. در مقایسه اولویت‌ها در هر حیطه، در بعضی از ویژگی‌ها اختلافاتی بین دیدگاه اساتید و دانشجویان وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: تدریس؛ دانشجویان؛ آموزش؛ استاد

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۱۲/۰۷

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۰۶/۱۷

*نویسنده مسئول: tofighiyan260@gmail.com

مقدمه

اعضای هیات علمی و اساتید، اصلی‌ترین و گرانبهارترین رکن دانشگاه‌های علوم پزشکی هستند که عمده‌ترین وظیفه آنها تدریس و آموزش دانشجویان است. کیفیت تدریس و آموزش در ارتقای انگیزه، نشاط، نوآوری و افزایش کارایی استاد و دانشجو تاثیر بسزایی دارد[1]. اگر این باور صحیح باشد که وظیفه تدریس در آموزش از جمله وظایف خطیر و بااهمیت است، توجه به این وظیفه، چگونگی اجرای آن، عوامل موثر بر آن و نیز حیطه‌هایی که این وظیفه در آنها صورت می‌گیرد، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار خواهد بود[2].

درباره مفهوم تدریس، تعاریف زیادی ارائه شده است. در یک تعریف، تدریس فرآیندی گروهی و تعاملی دوطرفه است که طی آن فراگیر و آموزش‌دهنده هر دو از یکدیگر تاثیرپذیری دارند[3]. به‌اعتقاد شعبانی، تدریس فعالیتی آگاهانه است که براساس اهداف خاص و بر پایه وضع شناختی شاگردان انجام می‌گیرد و در آنان تغییر ایجاد می‌کند[4]. دست‌یابی به یک تدریس ایده‌آل و اثربخش مستلزم پیوندهای محکمی بین اهداف درس و روش یاددهی و یادگیری دانشجویان است[3]. منظور از تدریس اثربخش مجموعه‌ای از عملکردها و ویژگی‌های استاد است که باعث دست‌یابی به اهداف آموزشی و یادگیری دانشجو می‌شود. البته یادگیری به عوامل متعدد دیگری از جمله رفتارهای دانشجو، انگیزه یادگیری، محتوای برنامه درسی و محیط بستگی دارد، ولی پژوهشگران نشان داده‌اند که تدریس اثربخش در پیشرفت تحصیلی و یادگیری دانشجو از سایر عوامل مهم‌تر است[5-7]. با یک تعریف کلی، تدریس اثربخش باید منظم و برانگیزاننده باشد و موجب علاقه‌مندی دانشجویان شود[8]. حیطه‌های مهارتی که اثربخشی کار مدرس را تعیین می‌کنند شامل صلاحیت و توانایی فنی (علم و مهارت در درس مورد آموزش)، صلاحیت و توانایی حرفه‌ای (آگاهی از برنامه‌ریزی، ارائه و ارزیابی آموزشی) و صلاحیت شخصی (ویژگی‌های شخصی و رفتاری موثر در فرآیند تعلیم و تربیت) هستند[9].

تحقیق در مورد به‌کارگیری معیارهای تدریس اثربخش در دانشگاه پیش از هر چیز در یافتن کمبودها و جبران نواقص آموزشی موثر است، چرا که این امر تصویری جامع از کیفیت آموزشی دانشگاه ارائه می‌دهد و منجر به تقویت نقاط قوت و رفع نقایص موجود در کیفیت تدریس اساتید می‌شود[10]. یکی از مشکلات اساسی در آموزش دانشگاه‌ها، نداشتن شاخص‌های تدریس اثربخش است. ارزیابی تدریس اساتید بدون در دست داشتن شاخص‌های تدریس اثربخش نه تنها باعث بهبود کیفیت آموزش نمی‌شود، بلکه باعث افت کیفیت نیز می‌شود[11]. برای تعیین شاخص‌های تدریس اثربخش، حیطه‌های مختلفی را باید جستجو کرد تا با ارزش‌یابی آنها بتوان کیفیت تدریس را افزایش داد. برای تعیین این شاخص‌ها می‌توان از مدیران، همکاران، خودارزیابی اساتید و دانشجویان

اطمینان بیشتر ۳۸۵ نفر از دانشجویان به‌روش طبقه‌بندی براساس رشته (پرستاری، مامایی، بهداشت، اتاق عمل و هوش‌بری، فوریت‌های پزشکی و پزشکی) و تصادفی ساده، انتخاب و وارد مطالعه شدند. روش نمونه‌گیری اساتید به‌صورت سرشماری بود که از ۷۰ نفر، در نهایت ۶۰ نفر در مطالعه شرکت نمودند. با توجه به کلیت پژوهش در سنجش دیدگاه، کلیه مدرسان عضو هیات علمی دانشگاه حایز معیار ورود به مطالعه شدند. در مورد دانشجویان، ترم تحصیلی، معیار ورود در نظر گرفته شد و دانشجویان ترم یک وارد مطالعه نشدند.

این طرح قبل از انجام، به تصویب کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی رسید. پس از کسب مجوز از کمیته اخلاق و ارایه آن به مدیریت محترم آموزشی دانشگاه علوم پزشکی سبزوار اقدام به انجام پژوهش شد. همچنین، از همه افراد واجد شرایط ورود به مطالعه، رضایت کتبی گرفته شد.

ابزار سنجش، پرسش‌نامه‌ای دویخشی بود؛ بخش اول مربوط به خصوصیات فردی دانشجویان (سن، جنس، رشته تحصیلی، ترم‌های گذرانده‌شده، دانشجوی میهمان یا انتقالی و غیره) و اساتید (سن، جنس، رشته تخصصی، مرتبه علمی، سوابق آموزشی، مدت خدمت و غیره) و بخش دوم مربوط به اولویت‌بندی مهم‌ترین شاخص‌های تدریس اثربخش در چهار جنبه دانش‌پژوهی، روش تدریس، قدرت ایجاد ارتباط و شخصیت فردی بود. ۴ ویژگی در جنبه دانش‌پژوهی (شامل علم و دانش، سابقه پژوهش، سابقه تدریس و ارایه مطالب نو)، ۸ ویژگی در جنبه روش تدریس (شامل انتقال شفاف و واضح مطالب، بهره‌گیری از وسایل کمک‌آموزشی، آماده‌سازی محیط، طراحی تدریس، برقراری ارتباط موضوع با وظایف شغلی، برانگیختن دانشجو به فعالیت‌های یادگیری، خلاقیت و نوآوری در تدریس و اداره مناسب کلاس)، ۶ ویژگی در جنبه قدرت ارتباط (شامل دسترسی آسان به استاد در خارج از کلاس، ایجاد انگیزه برای مشارکت دانشجو در مباحث، عدالت در ارزش‌یابی، توضیح مجدد مطالب، شناسایی تفاوت‌های فردی دانشجو و توجه به احساسات دانشجو) و ۹ ویژگی در جنبه شخصیت فردی (شامل بیان شیوا و ساده، اعتمادبه‌نفس و قاطعیت، انتقادپذیری، ظاهر آراسته، علاقه‌مندی به تدریس و لذت‌بردن از کار با دانشجو، وقت‌شناسی و حضور به‌موقع در کلاس، کلام و لحن احترام‌آمیز با دانشجو، شوخ‌طبعی و رعایت هنجارهای اجتماعی و اخلاقی) مطرح شد. این پرسش‌نامه‌ها به‌روش خودگزارش‌دهی تکمیل شدند؛ بدین صورت که از واحدهای پژوهش خواسته شد تا ویژگی هر جنبه را به ترتیب اولویت از دیدگاه خودشان مشخص نمایند. به اولویت یک یعنی اثربخش‌ترین ویژگی از دیدگاه واحدهای پژوهش، امتیاز یک و به اولویت‌های بعدی به ترتیب امتیاز ۲، ۳ و غیره تعلق گرفت. بررسی روایی محتوای پرسش‌نامه‌ها از طریق نظرسنجی از متخصصان صورت گرفت. این پرسش‌نامه‌ها در مطالعات مشابه نیز مورد

نظرخواهی نمود^[7]. آگاهی از دیدگاه دانشجویان به‌عنوان صاحبان اصلی فرآیند آموزش و نظرسنجی از آنان نسبت به تدریس اثربخش یکی از بهترین روش‌های تعیین شاخص‌های تدریس است و در بهبود کیفیت آموزش تاثیر بسزایی دارد^[12]. از طرفی، در فرآیند آموزش، تدریس که فعالیت معلم است و یادگیری که نتیجه تدریس بوده و معطوف به فراگیر است، دو بخش به‌هم‌وابسته هستند. لذا اثربخشی تدریس باید از دیدگاه مدرس و دانشجو بررسی شود تا بتوان از طریق نزدیک‌کردن دیدگاه‌ها، به اثربخشی بیشتری در آموزش دست یافت^[12]. بررسی دیدگاه دانشجویان و مدرسان و توجه به تفاوت‌ها و نقاط مشترک آنها می‌تواند در تدوین شاخص‌های موثرتر نقش اساسی داشته باشد. نتایج برخی پژوهش‌ها نشان داده است که دیدگاه دانشجویان و اساتید در مورد شاخص‌های تدریس اثربخش متفاوت است^[13-15].

معزی و همکاران در پژوهش خود نشان دادند که معیارهای یک مدرس خوب از نظر دانشجویان و اساتید مشابه بوده و مهم‌ترین شاخص‌ها از دیدگاه هر دو گروه، تسلط به محتوای درس و قدرت بیان و تفهیم مطالب درسی است^[16]. شایسته‌فرد و همکاران در مطالعه خود نشان دادند که اولویت‌های تدریس اثربخش از دیدگاه دانشجویان و اساتید، حیطه‌های دانش‌پژوهی و ارتباط است^[7]. در تحقیق ظهور و/اسلامی‌نژاد، جنبه‌های روش تدریس، قدرت ارتباط، دانش‌پژوهی و شخصیت فردی به ترتیب مهم‌ترین جنبه‌های تدریس اثربخش را به خود اختصاص دادند^[5]. در پژوهش عسکری و همکاران، مهم‌ترین حیطه‌های تدریس اثربخش از دیدگاه مدرسان به ترتیب اولویت، دانش‌پژوهی، روش تدریس و قدرت ارتباط و از نظر دانشجویان حیطه‌های قدرت ارتباط، روش تدریس، شخصیت فردی و دانش‌پژوهی بودند^[12].

در کشور ایران، مطالعات پراکنده‌ای در زمینه تعیین شاخص‌های تدریس اثربخش صورت گرفته و در اغلب موارد، این ویژگی‌ها از دیدگاه مدرسان یا دانشجویان بررسی شده و کمتر مطالعه‌ای به مقایسه یا اولویت‌بندی این شاخص‌ها پرداخته است. در نتیجه، شاخص‌ها به ترتیب اهمیت، تعیین و مقایسه نشده‌اند و هنوز ابهاماتی در این خصوص موجود است.

لذا با عنایت به مطالب فوق، تحقیق حاضر با هدف اولویت‌بندی شاخص‌های تدریس اثربخش از دیدگاه اساتید و دانشجویان و همچنین مقایسه این اولویت‌ها انجام شد.

ابزار و روش‌ها

این مطالعه توصیفی- مقطعی با شرکت اساتید و دانشجویان دانشکده‌های پرستاری، مامایی، بهداشت، پیراپزشکی و پزشکی دانشگاه علوم پزشکی سبزوار در سال تحصیلی ۹۲-۱۳۹۱ انجام شد. حداقل حجم نمونه لازم در گروه دانشجویان براساس سایر مطالعات انجام‌شده با اطمینان ۹۵٪، ۳۵۰ نفر برآورد شد که برای

استفاده قرار گرفته است [5-7, 10] و پس از تغییراتی در محتوی به‌کمک مطالعه منابع داخلی و خارجی، ویژگی‌های تدریس اثربخش تدوین شد و مورد استفاده قرار گرفت. برای تعیین پایایی ابزار از روش آزمون مجدد و تعیین ضریب همبستگی استفاده شد که در مورد پرسش‌نامه مدرسان ۸۵٪ و در مورد پرسش‌نامه دانشجویان ۷۸٪ محاسبه شد. در مطالعه عسکری و همکاران این مقادیر برای اساتید و دانشجویان به ترتیب ۷۶٪ و ۷۹٪ گزارش شده است [۱۲]. داده‌ها پس از جمع‌آوری توسط نرم‌افزار SPSS 15 و با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی (آزمون مجذور کای) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. برای محاسبه درصد امتیاز مربوط به هر ویژگی، جمع امتیازات مربوط به هر ویژگی محاسبه و درصد امتیاز مربوط به آن (با توجه به حداکثر امتیاز ممکن) مشخص شد. مقایسه بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در مورد هر ویژگی از حیثه‌های شاخص تدریس اثربخش، با استفاده از آزمون مجذور کای انجام گرفت.

یافته‌ها

اعضای هیات علمی به‌تعداد ۶۰ نفر با میانگین سنی ۳۹/۴±۷/۴ سال و سابقه خدمت ۱۱/۱±۶/۸ سال بودند که ۴۴ نفر (۷۳/۳٪) از آنها مرد، ۵۰ نفر (۸۳/۳٪) کارشناس‌ارشد، ۳۴ نفر (۵۶/۷٪) دارای مدرک پرستاری، ۵۲ نفر (۸۶/۷٪) در مرتبه مربی و ۵۴ نفر (۹۰٪) مستخدم رسمی یا پیمانی بودند. دانشجویان به‌تعداد ۳۸۵ نفر با میانگین سنی ۲۰/۸±۱/۹ سال بودند که ۲۱۷ نفر (۵۶/۴٪) از آنها زن، ۱۰۷ نفر (۲۷/۸٪) دانشجوی پرستاری، ۲۶۲ نفر (۶۸٪) در مقطع کارشناسی و ۱۳۰ نفر (۳۳/۸٪) مشغول به تحصیل در ترم سوم بودند.

در گروه دانشجویان در حیثه دانش‌پژوهی، ۲۴۶ نفر (۶۳/۹٪) ویژگی علم و دانش، ۱۲۰ نفر (۳۱/۲٪) ویژگی ارایه مطالب نو و ۱۰۹ نفر (۲۸/۳٪) ویژگی سابقه تدریس، در حیثه روش تدریس ۲۱۹ نفر (۵۶/۹٪) ویژگی انتقال شفاف و واضح مطالب، ۱۱۸ نفر (۳۰/۶٪) ویژگی خلاقیت و نوآوری در تدریس و ۱۰۵ نفر (۲۷/۳٪) ویژگی برانگیختن دانشجویان به فعالیت‌های یادگیری، در حیثه قدرت ارتباط ۱۶۵ نفر (۴۲/۹٪) ویژگی عدالت در ارزش‌یابی، ۱۳۰ نفر (۳۳/۸٪) ویژگی دسترسی آسان به استاد در خارج از کلاس، ۱۰۷ نفر (۲۷/۸٪) ویژگی توضیح مجدد مطالب و ۱۰۲ نفر (۲۶/۵٪) ویژگی توجه به احساسات دانشجویان و در حیثه شخصیت فردی ۲۱۶ نفر (۵۶/۱٪) ویژگی بیان شیوا و ساده، ۱۴۴ نفر (۳۷/۴٪) ویژگی داشتن کلام و لحن احترام‌آمیز با دانشجو و ۱۴۳ نفر (۳۷/۱٪) ویژگی اعتمادبه‌نفس و قاطعیت را به ترتیب به‌عنوان مهم‌ترین اولویت‌ها انتخاب کردند.

در گروه اساتید نیز در حیثه دانش‌پژوهی ۴۳ نفر (۸۷/۸٪) ویژگی علم و دانش، ۲۰ نفر (۴۰/۸٪) ویژگی ارایه مطالب نو و ۱۵ نفر (۳۰/۶٪) ویژگی سابقه تدریس، در حیثه روش تدریس ۳۹ نفر

(۷۹/۶٪) ویژگی انتقال شفاف و واضح مطالب، ۲۸ نفر (۵۷/۱٪) ویژگی مدیریت کلاس و ۲۰ نفر (۴۰/۸٪) ویژگی برانگیختن دانشجویان به فعالیت‌های یادگیری، در حیثه قدرت ارتباط ۲۳ نفر (۴۶/۹٪) ویژگی عدالت در ارزش‌یابی، ۲۲ نفر (۴۴/۹٪) ویژگی ایجاد انگیزه در دانشجویان برای مشارکت در مباحث و ۱۲ نفر (۲۴/۵٪) ویژگی شناسایی تفاوت‌های فردی دانشجویان و توجه به آن و در حیثه شخصیت فردی ۳۶ نفر (۷۳/۵٪) ویژگی بیان شیوا و ساده، ۳۲ نفر (۶۵/۳٪) ویژگی علاقه‌مندی به تدریس و لذت‌بردن از کار با دانشجو و ۲۳ نفر (۴۶/۹٪) ویژگی داشتن لحن و کلام احترام‌آمیز با دانشجو را به ترتیب به‌عنوان مهم‌ترین اولویت‌ها انتخاب نمودند.

در حیثه دانش‌پژوهی ویژگی علم و دانش ($p=0/0004$)، در حیثه روش تدریس ویژگی طراحی تدریس ($p=0/0001$) و در حیثه قدرت ارتباط ویژگی‌های دسترسی آسان به استاد در خارج از کلاس ($p=0/0003$)، ایجاد انگیزه در دانشجویان برای شرکت در مباحث ($p=0/0001$) و توضیح مجدد مطالب ($p=0/0003$)، بین دیدگاه اساتید و دانشجویان اختلاف آماری معنی‌دار داشتند. در حیثه شخصیت فردی در مورد تمام ویژگی‌ها اختلاف معنی‌داری بین دو گروه ملاحظه نشد.

همچنین بین جنس دانشجویان با اولویت ویژگی‌های ظاهر آراسته ($p=0/0002$) و شوخ‌طبعی ($p=0/0003$)، ارتباط معنی‌داری وجود داشت. بین سایر مشخصات دموگرافیک دانشجویان و اساتید و اولویت‌بندی ویژگی‌های تدریس اثربخش رابطه معنی‌داری مشاهده نشد.

بحث

با توجه به پیشرفت سریع علوم و تکنولوژی، نه می‌توان به تمامی دانش دست یافت و نه می‌توان هر فردی را با هر ویژگی به تدریس واداشت. لذا کوشش در جهت بالابردن میزان کارایی و دانش اساتید، تقویت انگیزه در دانشجویان، شناخت نقاط قوت و ضعف خود یا به‌عبارت بهتر، شناسایی شاخص‌های تدریس اثربخش از جمله نکاتی است که باید در ارتقای آن کوشید [17, 18].

این پژوهش به اولویت‌بندی و مقایسه مهم‌ترین شاخص‌های تدریس اثربخش از دیدگاه اساتید و دانشجویان پرداخت. یافته‌ها نشان داد از دیدگاه دانشجویان و اساتید، مهم‌ترین شاخص‌ها در حیثه دانش‌پژوهی، ویژگی علم و دانش، ارایه مطالب نو و سابقه تدریس است که نتیجه این تحقیق با نتیجه تحقیق ظهور و /اسلامی‌نژاد همخوانی دارد. در پژوهش آنان نیز از نظر دانشجویان در حیثه دانش‌پژوهی، ویژگی‌های علم و دانش، ارایه مطالب نو و سابقه تدریس به‌عنوان مهم‌ترین ویژگی‌ها برشمرده شدند [5]. در مطالعه شایسته‌فرد و همکاران نیز ارایه مطالب به‌روز و سابقه آموزشی مهم‌ترین اولویت‌ها شناخته شدند [7]. تحقیقات نشان

دانشجویان می‌شود [22]. همچنین تعدادی از پژوهشگران نشان داده‌اند که بین قدرت ارتباطی با مهارت‌های اصلی و سوابق آموزشی استاد همبستگی وجود دارد. لذا در تدریس اثربخش به این جنبه اهمیت خاصی داده شده است [13]. برگزاری دوره‌هایی به‌منظور افزایش و تقویت ارتباط اساتید می‌تواند یکی از استراتژی‌های توصیه‌شده باشد.

در حیطه شخصیت فردی، از نظر اساتید بیان شیوا و ساده، علاقه‌مندی به تدریس و لذت‌بردن از کار با دانشجو و همچنین داشتن لحن احترام‌آمیز و از نظر دانشجویان بیان شیوا و ساده، داشتن لحن احترام‌آمیز و اعتمادبه‌نفس بیشترین اولویت را داشتند که با نتایج پژوهش ظهور و /اسلامی‌نژاد همخوانی دارد [5]. مسلماً هر چه استاد بر محتوای درسی مسلط‌تر باشد، سخنان او قابل‌فهم‌تر و بیان وی شیواتر و ساده‌تر خواهد بود [7].

در مقایسه بین دیدگاه اساتید و دانشجویان در مورد هر ویژگی از جنبه‌های شاخص‌های تدریس اثربخش، نتایج نشان داد که در هر حیطه در بعضی از ویژگی‌ها اختلافاتی بین دیدگاه اساتید و دانشجویان وجود دارد که به‌نظر می‌رسد تفاوت بین نظرات دانشجویان و اساتید در سایر دانشگاه‌ها نیز تقریباً مشابه با نتایج این مطالعه بوده است. همان‌طور که در اکثر مطالعات ذکر شده، ویژگی‌هایی که مستقیماً با خود دانشجویان مرتبط است مانند دسترسی آسان به استاد، عدالت در ارزش‌یابی و ایجاد انگیزه در دانشجو، از دید آنان از اهمیت بیشتری برخوردار است. همچنین نتایج نشان داد بین جنسیت دانشجویان با اولویت‌بندی ویژگی‌های ظاهر آراسته و شوخ‌طبعی ارتباط معنی‌داری وجود دارد. شاید بتوان این تفاوت را به خصوصیات و تفاوت‌های ذاتی زنان و مردان نسبت داد. بین سایر مشخصات دموگرافیک دانشجویان و اساتید با اولویت‌بندی ویژگی‌ها رابطه معنی‌داری مشاهده نشد که با بعضی مطالعات مغایرت دارد. به‌عنوان مثال، در پژوهش عسکری بین جنس و دیدگاه اساتید ارتباط معنی‌داری دیده شد [12]. در مطالعه وهابی و همکاران، بین جنس و نظر دانشجویان ارتباط معنی‌داری وجود نداشت [21]. در مطالعه ظهور و /اسلامی‌نژاد نیز هیچ ارتباطی بین خصوصیات دموگرافیک با شاخص‌های تدریس اثربخش مشاهده نشد [5]. به‌نظر می‌رسد بعضی از تفاوت‌ها ناشی از وجود تفاوت در ابزار گردآوری داده‌ها یا شیوه امتیازدهی بوده است که ضرورت انجام مطالعات بیشتر با ابزاری یکسان و شیوه امتیازدهی مشابه را نمایان می‌سازد.

با توجه به نتایج تحقیق، گرچه اولویت ویژگی‌های یک تدریس خوب برای استاد از نظر اساتید و دانشجویان در برخی موارد متفاوت است، اما با توجه به اینکه اساتید مرتباً از طرف دانشجویان مورد ارزیابی قرار می‌گیرند، به‌نظر می‌رسد آگاه‌نمودن اساتید از نظرات دانشجویان و به‌کارگیری این نظرات سبب بهبود و ارتقای کیفیت آموزش و رضایت‌مندی دانشجویان از اساتید می‌شود. همچنین

داده‌اند بین سابقه آموزشی استاد و مهارت‌های اصلی فرآیند تدریس، همبستگی مثبت وجود دارد. به همین دلیل در تدریس اثربخش، سابقه آموزشی مدرس که منجر به ایجاد مهارت‌های وی در تدریس موثر می‌شود، از اهمیت خاصی برخوردار است [7، 12].

در حیطه روش تدریس، ویژگی‌های انتقال شفاف مطالب، خلاقیت و نوآوری در تدریس و ایجاد انگیزه در دانشجو، اولویت‌های مهم از دیدگاه دانشجویان بودند. از دیدگاه اساتید علاوه بر ویژگی‌های انتقال شفاف مطالب و ایجاد انگیزه در دانشجو، مدیریت مناسب کلاس نیز به‌عنوان اولویت مهم شناخته شد که این نتایج با مطالعه عسکری همخوانی دارد [12]. در مطالعات انجام‌شده در سایر دانشگاه‌های کشور نیز شیوایی بیان و قدرت تفهیم مطالب و تاثیرگذاری استاد در انگیزه فراگیر به‌عنوان شاخص‌های عمده روش تدریس و از مهم‌ترین عوامل در تدریس موفق و موثر شناخته شده‌اند [5، 7، 16]. متخصصان آموزش بر این عقیده‌اند که تدوین طرح درس علاوه بر تسهیل شیوه تدریس، سبب ترغیب دانشجویان برای شرکت در بحث‌های یادگیری می‌شود [19]. از طرفی، یکی از ویژگی‌های آموزش موثر، فعالیت‌هایی است که فرصت مناسب را برای مشارکت دانشجویان در آموزش و یادگیری فراهم می‌کند. مشارکت دانشجویان باید همراه با ایجاد انگیزه باشد که در این میان علاوه بر انتقال شفاف مطالب، ایجاد ارتباط میان محتوای مطالب درسی و تجربیات دانشجویان و به‌چالش کشیدن آنها حایز اهمیت است [20]. از نظر اساتید، مدیریت کلاس جزء اولویت‌های مهم شمرده شد. در مدیریت کلاس، آرایه طرح درس، چینش صندلی‌ها با توجه به ماهیت درس، حضور به‌موقع دانشجویان و استاد در کلاس، وجود دستورالعملی صریح و شفاف برای انجام فعالیت‌ها و تکالیف و استفاده از وسایل کمک‌آموزشی مناسب در سازمان‌دهی و مدیریت کلاس تاثیر دارند [20].

در حیطه قدرت ارتباط، ویژگی‌های عدالت در ارزش‌یابی، دسترسی آسان به استاد و توجه به احساسات دانشجو، اولویت‌های مهم از دیدگاه دانشجویان بودند که تا حدودی با مطالعه عسکری همخوانی دارد. در تحقیق وی دانشجویان به قدرت ارتباطی استاد در زمینه مشارکت در مباحث و دسترسی آسان به استاد اولویت دادند [12]. در مطالعه ظهور و /اسلامی‌نژاد نیز در جنبه قدرت ارتباط، مهم‌ترین ویژگی، مشارکت دانشجو در مباحث، ارتباط دوستانه با دانشجو و عدالت در ارزش‌یابی شناخته شد [5]. از نظر اساتید، عدالت در ارزش‌یابی، ایجاد انگیزه در دانشجو و شناسایی تفاوت‌های فردی دانشجو، اولویت‌های مهم این حیطه بودند. وهابی و همکاران در مطالعه خود، ارتباط را به‌عنوان یکی از مهم‌ترین ویژگی‌ها در اثربخشی یک استاد خوب مطرح نمودند [21]. این حیطه از این نظر مهم است که علاوه بر داشتن علم و دانش کافی، برقراری یک ارتباط مناسب و صحیح بین مدرس و فراگیر موجب ایجاد علاقه و انگیزه در دانشجو برای شرکت در مباحث درسی و پیشرفت

6- Nasiri E, Asgari F, Faghani M, Bahadori MH, Mohammad Ghasemi F, Hosseini F, et al. Effective teaching approach based on teaching evaluations by students Medical. J Educ. 2009;11:39-44. [Persian]

7- Shayestehfard M, Houshyari H, Cheraghian B, Latifzadeh S. Nurses' opinion towards barriers and facilitators of clinical utilization of research results in Abadan and Khorramshahr hospitals. Iran J Med Educ. 2011;10(4):340-9. [Persian]

8- Brown G, Atkinson M. Effective Teaching in Higher Education. Dyvangahy M. (Translator). Chalous: Islamic Azad University Chalous Pub; 2003.

9- Miller WR, Mary F Miller. Handbook of university teaching. 2nd ed. Miri V, (Translator). Tehran: Samt; 2013.

10- Andalibi S, Ahmadi GH. Evaluation criteria for effective teaching viewpoint of students Islamic azad university of khurasgan. J Res Educ Sci Isfahan Univ. 2008;15:67-82. [Persian]

11- Seif AA. Methods of educational measurement and evaluation. Tehran: Doran; 2003. [Persian]

12- Askari F, Mahjoub Moadab H. Comparing characteristics of effective teaching from teachers' and students' point of view, Guilan University of Medical Sciences. Strides Med Educ. 2010;7(1):26-33. [Persian]

13- Lang HG, Mckee BG, Conner K. Characteristics of effective teachers: A descriptive study of the perceptions of faculty and deaf college students. Am Ann Deaf. 1993;138(3):252-9.

14- Bergman K, Gaitskill T. Faculty and student perceptions of effective clinical teachers: an extension study. J Profession Nurs. 1990;6(1):33-44.

15- Soltani Arabssahhi K, Qaderi A. Complying effective criterion: Characteristics of effective teaching as viewed by Iran University of Medical Sciences and health services basic sciences centers' students and stafs. J Iran Univ Med Sci. 2001;7(22):279-87. [Persian]

16- Moezi M, Shirzad H, Zamazad B, Rohi H. Evaluation process in viewpoints of academic staff and students in Shahrekord University of Medical Sciences. J Shahrekord Univ Med Sci. 2010;11(4):63-75. [Persian]

17- Hughes S, Quinn FM. The principles and practice of nurse education. 4th ed. Boston: Cengage Learning; 2007.

18- Amini M, Honardar M. The view of faculties and medical students about evaluation of faculty teaching experiences. Semnan Med Univ J. 2007;9(3):171-7. [Persian]

19- Schmidt HG, van der Arend A, Moust JH, Kokx I, Boon L. Influence of tutors subject matter expertise on student effort and achievement in problem-based learning. Acad Med. 1993;68(10):784-91.

20- Arasteh H, Mahmoodi-Rad M. Effective teaching: an approach based on evaluation of instruction by students. Koomeh. 2004;5(2):1-8. [Persian]

21- Vahabi A, Sayadi M, Shahsavari S, Khadem Erfan MB, Veisi A, Pouladi A. Study of characteristics of good teacher from the viewpoint of Kurdistan University of Medical Science. Kerman: 8th Congress on Medical Education; 2006. [Persian]

22- MCKenna L. Meeting the learning needs of clinical nurse teacher: Apilot program. Aust Electron J Nurs Educ. 2002;2(1):1-8.

پیشنهاد می‌شود در تدوین شاخص‌های تدریس اثربخش و همچنین در روش‌های ارزش‌یابی اساتید، به اولویت‌های مدنظر دانشجویان و اساتید توجه بیشتری شود و با طراحی یک روش دقیق براساس نتایج مطالعات، فرآیند ارزش‌یابی در کلیه دانشگاه‌ها به‌طور یک‌شکل انجام پذیرد. از محدودیت‌های این مطالعه عدم وجود ابزاری یکسان در زمینه موضوع پژوهش است که انجام مطالعات بیشتر با ابزاری یکسان و استاندارد شده را می‌طلبد.

نتیجه‌گیری

از دیدگاه اساتید و دانشجویان، ویژگی‌های علم و دانش، انتقال واضح مطالب، عدالت در ارزش‌یابی و بیان شیوا و ساده، به ترتیب در چهار حیطه دانش‌پژوهی، روش تدریس، قدرت ارتباط و شخصیت فردی، بیشترین اولویت را در بررسی شاخص‌های تدریس اثربخش دارند. در مقایسه اولویت‌ها در هر حیطه، در بعضی از ویژگی‌ها اختلافاتی بین دیدگاه اساتید و دانشجویان وجود دارد

تشکر و قدردانی: ضمن تشکر از معاونت محترم تحقیقات و فناوری و مرکز مطالعات و توسعه علوم پزشکی دانشگاه علوم پزشکی سبزوار، از کلیه اعضای محترم هیات علمی و دانشجویان عزیزی که در انجام این طرح پژوهشی مشارکت نمودند، تشکر و قدردانی می‌شود.

تاییدیه اخلاقی: این پژوهش دارای مجوز اخلاقی از کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی سبزوار است.

تعارض منافع: موردی از طرف نویسندگان گزارش نشده است.

منابع مالی: این پژوهش با حمایت‌های مالی معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی سبزوار انجام شد.

منابع

1- Seif AA. Methods of educational measurement and evaluation. Tehran: Doran; 2002. [Persian]

2- Salehi S. Effective teaching. J Shahrekord Univ Med Sci. 2001;3(2):12-21. [Persian]

3- Javadian Y, Miri M, Alizadeh Rand Karimi P. Evaluation of theory teaching form students point of view in Babol Medical University. J Babol Univ Med Sci. 2004;5(2):56-61. [Persian]

4- Shabani H. Teaching and educational skills. Tehran: Samt; 1995. [Persian]

5- Zohoor A, Eslaminejad T. Teacher's effective teaching criteria as viewed by the students of Kerman University of Medical Sciences. J Med Educ. 2001;4(2):65-70. [Persian]